

Petras Juknevičius PAJUOSČIO DVARAS

Archeologiniai radiniai liudija, kad žmonės Pajuosčio apylinkėse gyvenę jau pirmaisiais amžiais po Kristaus ir keletą šimtmečių vėliau [8]. Šiame gražiame gamtos kampelyje, kur Juosta įteka į Nevėžį, kūrėsi dvaras. Pajuosčio dvaro kūrimosi pradžią galima atsekti nuo XVI amžiaus pabaigos. Literatūros, nušviečiančios dvaro istoriją, nedaug. Svarbūs šaltiniai yra 1684 m. inventorius [1], Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos rangačių skyriuje, J. Daugirdo fonde saugoma medžiaga [2], V. Meištavičiaus atsiminimai [13]. Svarbūs yra R. Aftanazio tyrinėjimai [5, p. 115–122].

XVI amžiuje Pajuosčio savininkai buvo Komajevskiai [6, p. 537]. Jie 1592 metais dvarą pardavė Sumorokovui. Netrukus, 1604 m. dvarą jau valdė Mykolas ir Marija Jaroslavcai, kildinę save iš pirmųjų Rusijos disidentų kunigaikščių Kurbskių [5, p. 115]. Iš Jaroslavcų Pajuostis atiteko Vizgirdų nuosavybei, o vėliau – Blinstrubams. Iš žemaičių seniūno Jurgio Karolio Blinstrubo rašto Samueliui Blinstrubui ir jo žmonai Kotynai Galmantaitėi–Blinstrubienei matyti, kad 1667 metais Pajuosčio dvaras priklausė Blinstrubams [2, B.1512]. Minimas Pajuostis 1680 metų dokumente [2, B.1535].

Iš 1684 metų inventoriaus matyti, kad tuomet Pajuostį valdė Todoras Blinstrubas. Jis atskyre nuo Pajuosčio dvaro apie 25 pavaldinius, gyvenusius įvairiuose Upytės pavieto kaimuose, su visomis jų činšo ir darbo prievolėmis, taipogi su žemėmis perdevė sutioktiniam Kristupui Samu-

eliui ir Konstancijai Berkams. Išvardyti šie tuo metu Pajuosčio dvarui priklausę kaimai: Degėnai (gal Degoniai, – P. J.), Pagiegala, Staruškos, Užulonis, Preidžiūnai [1, p. 341–342].

Nuo XVII amžiaus pabaigos iki pat Pirmojo pasaulinio karo dvaras buvo vienos Meištavičių giminės rankose. Petras Meištavičius, vesdamas Joana Blinstrubaitę, Mykolo Blinstrubo ir Halškos Vizgirdaitės–Blinstrubienės dukterį, kaip žmonos dalį gavo Pajuostį. Be to, P. Meištavičius turėjo valdų ir kitose vietose [8]. Po to Pajuostį kartu su kitomis žemėmis paveldėjo jo sūnus Juozas. Jis buvo vedęs Elžbietą Končiankaitę, su kuria turėjo penkis vaikus. Vėliau Pajuosčio dvaras su Kalnėnais ir Užusalii atiteko Mateušui Meištavičiui (1760–1837), vedusiam Rachelę Truskoliauskaitę. Jie turėjo du vaikus: Kazimierą ir Mykolą. Kazimieras anksti mirė. Pajuostį su Dembavos, Liūdynės, Užusalio palivarkais paveldėjo Mykolas Meištavičius (1797–1848). Tai buvo išsilavinęs žmogus: mokėsi Panevėžio vienuolių pijorų mokykloje, vėliau – pas Vilniaus universiteto profesorių, garsų botaniką S. B. Jundzilą (1761–1847). M. Meištavičius 1835 m. buvo Kauno apskrities bajorų maršalka. Jis vedė generolo Vavžeckio dukterį Pauliną. Mykolas ir Paulina Meištavičiai turėjo penkis vaikus: tris dukteris ir du sūnus. Rachelė ištakėjo už Teofilio Komaro, Marija – už Jano Gansovskio, o Zofija tapo Naudvario savininko Mykolo Kerbedžio žmona. Sūnus Simonas (1836–1888) vedė Mariją Korvin–Milevskaitę ir iš Pajuosčio išvyko. Pajuosčio dvarą paveldėjo Edvardas Meištavičius (1821–1889). Jis 1848 ir 1875 m. buvo Panevėžio (Upytės) apskrities bajorų maršalka [8]. E. Meištavičius, vedęs Mariją Šyrinaitę, susilaukė 4 vaikų. Iza ištakėjo už Pranciškaus Končios. Vladislovas, vedęs Karpių dukterį Pauliną, tapo Sujetų dvaro šeimininku [9].

Juozapas Simonas gavo valdyti Liūdynės dvarą [6]. Pajuostį paveldėjo Aleksandras (1864–1943). Paskutinis šio dvaro šeimininkas Aleksandras Meištavičius – labai prieštarina asmenybė. Jam teko užimti įvairias valstybines pareigas carinėje Rusijoje ir tarpukario Lenkijoje [7]. Nemaži jo nuopelnai vystant žemės ūki Panevė-

rusių Lietuvos ir Lenkijos nepriklausomų valstybių tarpusavio santykiai blogėjo. A. Meištavičius pabėgo į Lenkiją, kur užimdamas įvairius postus vykdė antilietuvišką politiką. Apieistą dvarą Lietuvos valdžia konfiskavo. Antai 1923 m. Pajuosčio dvare jau buvo 32 ūkiai su 367 gyventojais [12, p. 169]. Palyginimui reikėtų pa-

1. Parko fragmentas

žio krašte [15, p. 486]. 1906 m. jis parašė istorinę monografiją "Karpiai". Šios turtingos bajorų giminės archyvas atiteko A. Meištavičiui po kaimyninio Jasnagurkos (Panevėžio) dvaro savininko Mauricijaus Karpio mirties [13, p. 89].

A. Meištavičius 1892 m. vedė grafaitę Zofiją Korvin-Kosakauskaitę. Jie turėjo 7 vaikus: Mariją (Tado Bistramo žmona), Aleksandrą (Mykolo Stecevičiaus žmona), Ireną, Eleną (Stepono Šeštokovskio žmona), Zofiją (mirė penkiamečė), Valerijoną ir Zigmantą [15, p. 489]. Bene žymiausių iš jų – kunigas, istorikas Valerijonas (1893–1982), parašės keletą atsiminimų knygų. Vienoje iš jų – "Išnyko kaip dūmas" nemažai vienos skirta atsiminimams iš Pajuosčio laikotarpio [13].

Po Pirmojo pasaulinio karo susikū-

stebeti, kad 1903 m. dvare gyveno tik 50 žmonių [18, p. 333]. Neprilausomybės metais į Pajuosčio buvusio dvaro sodybą persikelė Lietuvos kariuomenės 4-asis pėstininkų pulkas. Naujos kareivinės buvo statomos dvaro sodybos teritorijoje. Tai transformavo buvusią sodybos architektūrinę darną [8]. Galutinį tašką, niokodama Pajuosčio dvarą, padėjo sovietinė kariuomenė. Buvusio dvaro sodyboje išaugo ištisas karinis miestelis. Senieji pastatai nyko. Atokiau nuo dvaro buvusi neogotikinė koplyčia su giminės kapais buvo paversta sandeliu, vėliau – padegta. Galiausiai prieš gerus du dešimtmečius ji nugriauta, nes toje vietoje iškilo karinio dalinio darbuotojų garažai. Dvarininkų kaulai kartu su žemėmis ir koplyčios griuvėsiais buvo išvežti, sunaikinti [14].

Nedaug ką dabar galima pasakyti ir

apie buvusį dvaro sodybos ansamblį. Kadangi buvusiame dvare buvo įsikūrusi karinė īgula, sodyba liko nekarografuota. Specialistų aprašymai netikslūs, dvaras tik paminėtas [3, L. 105; 4, L. 17]. Lietuvos Respublikos kultūros paveldo inspekcija, 1992 metais išrašydama Pajuosčio buvusio dvaro sodybą į laikinąjį istorijos ir kultūros paminklų apskaitą, rėmėsi netikslia jos padalinio Panevėžyje bražytą schema.

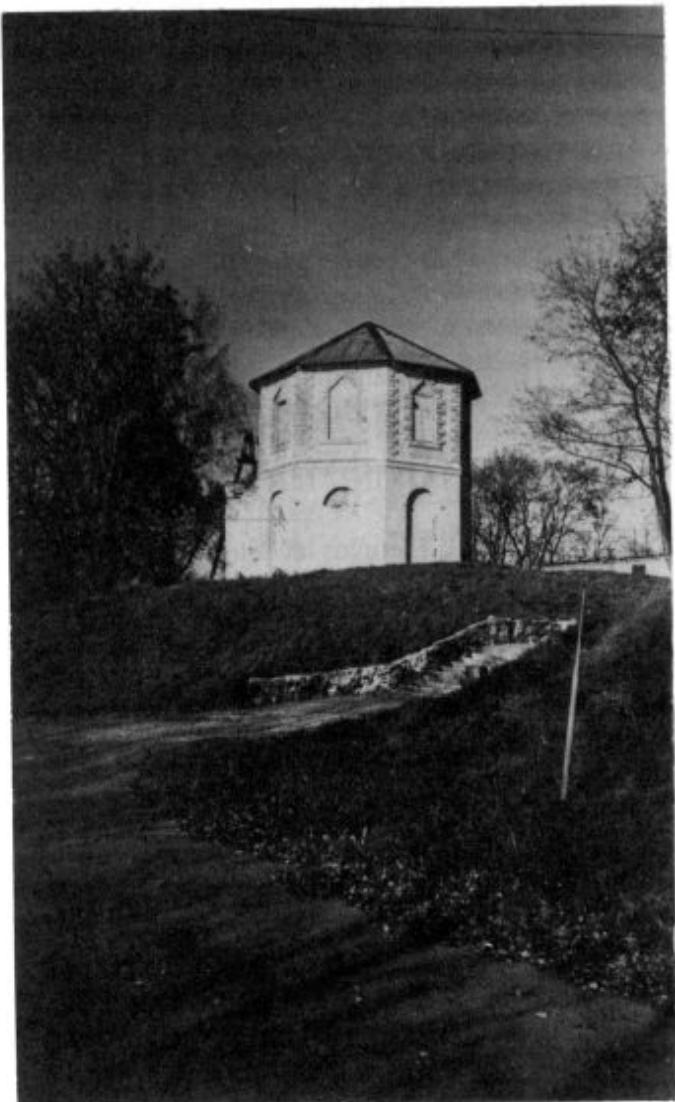
Šiek tiek apie buvusią sodybą medžiagos pateikė B. Kviklys [10, p. 258–259; 11, p. 569]. Išsamiausiai sodybą apraše R. Aftanazis [5, p. 115–122]. Bet tikslesnį atsakymą galėtų duoti tik išsamūs tyrinėjimai.

Apie buvusio dvaro pastatus galiama susidaryti tik dalinį vaizdą. Buvę rūmai – dviejų epochų kūriny. Senesnioji dalis buvo pastatyta po 1841 m., t.y. sunaikinus senajį XVIII amžiaus statinį. Naujesnioji dalis statyta XIX a. pabaigoje. Tai ilgas vienaukštis pastatas, dengtas malksnomis. Iš privažiavimo pusės buvo portikas su keturiomis kolonomis, priešingoje puseje – terasa, vedanti link upės. Naujoji rūmo dalis buvo skirta gyvenamoms patalpoms, senoji liko reprezentacinė [5, p. 117].

Dvare buvo aštuoniakampis bokštas, XVIII a. pabaigoje apdengtas išlenktu kinetišku stogu. Bokšto apatinėje dalyje buvo ledainė. Parko pakraštyje stovėjo virtuvės pastatas, toliau – medinis sodininko namelis, už Nevėžio – neogotikinio stiliaus šeimos koplyčia, pastatyta 1820 m. [5, p. 121]. Priešais rūmus, tam tikru atstumu buvo pastatytas žirgynas. Už medžių uždangos plytėjo ūkinis kiemas, kuriamo buvo darbiniams arkliams skirtos arklidės su „odrinomis“ (taip dvare vadintas klojimas su dideliu kluonu ir šunide) [13, p. 16].

Iki dabar išliko buvusių arklidžių dalis, bokštas, kitų pastatų tik fragmentai.

Pajuosčio dvarą supo vienas iš gražiausių Lietuvoje parkų – visos apylinkės puošmena. Parką sodinant išnaudotos visos palankios vietovės sąlygos: kalvota aplinka, dviejų upių – Juostos ir Nevėžio santaka. V. Meištavičius teigia, kad puošnumu Pajuosčio parkas nusileido nebent Verkių parkui [13, p. 12]. Iš kartos į kartą Pa-

juosčio parkas buvo nuolat puoselėjamas ir puošiamas. Jo centras buvo ten, kur Juosta įteka į Nevėžį – buvusi kalva taip pat buvo suplanuota ir pertvarkyta, tad jos šlaitai sudarė tai-syklingą keturkampį. Kitos aukštumos paliktos nepaliestos. Supęs rū-

2. Bokštas

mus parkas vadintas aukštutiniu, o jo dalis kitoje Juostos pusėje – žemutiniu. Abi parko dalis jungė tiltas. Puoselėdamas parką daugiausia nuveikė profesoriaus S. B. Jundzilo mokinys Mykolas Meištavičius. Jis pasodino įvairių rūsių sidabrinį pušų, piramidės formos bukmedžių, ąžuolų, amerikietiškų klevų ir akacijų. Jo rūpesčiu parke atsirado ir egzotiškų medžių bei krūmų. Nepaisant atšauraus Lietuvos klimato, gerai prižiūrimi jie pri-gijo. Visos introdukuotos medžių rūšys augo tarp vietinių šimtamečių ąžuolų, liepų ir kitų medžių, vėliau sudariusių natūralų mišką. Alėjos, takeliai buvo nutiesti taip, kad už kiekvieno posūkio atsivertų naujas vaizdas į Juostos vingius. Buvo parke ir skulptūrų [8]. Dabar likę parko fragmentai. Gamtininkų dėmesio vertas trikamienis ąžuolas.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Lietuvos inventoriai. XVII a. V. 1962.
2. Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos rankraščių skyrius. F. 94.
3. Lietuvos TSR gamtos, istorijos ir kultūros paminklų katalogas. 2-asis leidimas. Respublikos žemėtvarkos projektavimo institutas (RŽPI). K. 1985.
4. Panevėžio rajono buv. dvarų ir palivarkų išsidėstymo schema M 1:200 000 ir sąrašai. RŽPI. K. 1988.
5. Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. T. 3. Wrocław, Warszawa, Kraków. 1992.
6. Juknevičius P. Liūdynė // Panevėžio balsas. 1993 m. gruodžio 22.
7. Juknevičius P. Pajuostės šeimininkas Aleksandras Meištavičius // Panevėžio rytas. 1994 m. gegužės 6.
8. Juknevičius P. Pajuostis // Panevėžio balsas. 1995 m. rugpjūčio 24–25, 29, 31; rugsejo 1.

9. Juknevičius P. Sujetai // Panevėžio balsas. 1994 m. gruodžio 15.
10. Kvilklys B. Lietuvos bažnyčios. T. 4. Chicago, Illinois. 1984.
11. Kvilklys B. Mūsų Lietuva. T. 2. V. 1991.
12. Lietuvos apgyventos vietas. Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. K. 1925.
13. Meyszowicz W. Poszlo z dymem. Londyn. 1973.
14. Narečionis R. Pajuostės koplyčia, kurios nebéra... // Panevėžio tiesa. 1990 m. birželio 6.
15. Polski Słownik Biograficzny. T. XX/3. Zsc. 86. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk. 1975.
16. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. T. 8. Warszawa. 1887.
17. Алфавитный списокъ землевладельцевъ Ковенской губернии. Составленъ въ Ковенскомъ Губернскомъ статистическомъ комитетъ. Издание 2-е исправленное и дополнительное. Ковна, 1889.
18. Алфавитный списокъ населённыхъ местъ Ковенской губернии. Ковна, 1903.
19. Списокъ населённыхъ местъ Ковенской губернии. Ковна, 1892.

SUMMARY

Petras Juknevičius

Pajuosčio estate

Pajuostis estate in historical documents is known since the end of XVI century. It was ruled by Komajevskai, Sumorokokovai, Jaroslavcai, Vizgirdos, Blinstrubai. From the end of XVII century till World War I the estate was owned by Meištavičius. Aleksandras Meištavičius (1864–1943) is one of

the best known representatives of this family. He was the last owner of the estate. A. Meištavičius is an outstanding person in Panevėžys region who has benefited in the agriculture. He was a member of the government in Tsar Russia and post-war Poland.

After the World War A. Meištavičius left the country for Poland and the government of Lithuania confiscated the estate.

The Lithuanian military troops were dislocated in this estate and later the Soviet army came here. The buildings of the estate were neglected and ruined, a military town was built instead.

Only investigations can give a more detailed and complete picture of the estate. We can find the best description of it in Polish historian's R.

Aftanazis work.

The present estate is greatly transformed, there are only fragments of the park left at the junction of Juosta and Nevėžis.